

विसाव्या शतकातील सांस्कृतिक वारशाच्या संवर्धनासाठी कार्यपद्धती

माद्रीद- नवी दिल्ली दस्तावेज

२०१७

Approaches to the Conservation of Twentieth - Century Cultural Heritage
Madrid - New Delhi Document

Approaches to the Conservation of Twentieth - Century Cultural Heritage

Madrid - New Delhi Document

2017

© ICOMOS International Scientific Committee on Twentieth Century Heritage

Website: isc20c.icomos.org

Cover image: original artwork created by Maria Gabriela Quin

Graphic Design: Maria Gabriela Quin

ISBN 978-2-918086-63-5

The International Council on Monuments and Sites (ICOMOS) works through its International Scientific Committee on Twentieth-Century Heritage (ISC 20C) to promote the identification, conservation and presentation of twentieth-century heritage places.

ICOMOS is an international conservation non-government organisation of conservation professionals, which acts as UNESCO's adviser on cultural heritage and the World Heritage Convention.

प्रस्तावना

विसाव्या शतकात व्यापक आवथधक, सामावजक, तांविक् आवि राजकीर् विकासामुळे अभूतपूधि बदलझाले. विसाव्या शतकाच्या दरम्यान झालेली दोन महारुद्धे, त्यानांतरचे शीत रुद्ध, महामांदी आवि वनिधसाहतीकरिने एकवितपिे विसाव्या शतकातला समाजाची विबिदलली. जलद शहरीकरि आवि मोठ्या शहरांचा विकास, रिगिान तांविक् आवि रिज्ञावनक विकास आवि, मोठ्या प्रमातीील दळिळिळि आवि रिहितूकीच्या विकासामुळे आपले राहिीमान आवि काम करण्याच्या पद्धती मुलभूतरीत्या बदलला . पररिामी सावहत्य प्रारोवगक पद्धतीने रिपरून अभूतपूधि स्वरूपाच्या नव्या इमारती आवि रचनांची वनवमधती केली गेली. औद्योवगकीकरिद्वारे आवि र्शांविक् शेतीद्वारे मोठ्या प्रमाति भूदृश्र बदलले गेले. अशा अवनश्चत घटनाद्वारे वनमाधि झालेला खूपच कमी जागा आवि स्थळे इतरांच्या तुलनेत त्यांच्या रिरसा मुलांसाठी सूचीबद्ध आवि सांरवित केला गेला आहेत. त्यामुळेच विसाव्या शतकातील बरीच रिरसा स्थळे आवि जागा रोक्यात आहे. शतकाच्या मध्यापासून जरी काही भागात आरुवनकतादि लोकवप्रर् होऊ लागला असला तरी विसाव्या शतकाच्या रिशष्ट्यपूधि इमारती, सांरचना, सांस्कृतक भूदृश्र आवि औद्योवगक जागा अजूनही जागरूकता आवि मान्यता अर्भा रोक्यात आहेत. बर् र्चदा त्यादुलधवित, असमारनकारक बदल वकांि पुनविधकासाच्या दाबाखाली असतात.

रा रोक्यांविषरी जागरूक होऊन, २०१० मध्ये इकाॅमोसच्या (ICOMOS) विसाव्या शतकातील रिश्रासाठीच्या आंतरराष्ट्रीर् रिज्ञावनक सवमतीच्या (ISC20C) सदसांनी सांदभध मसुदा तरार करण्यास सुरुति केली, त्यात विसाव्या शतकातील स्थाने आवि त्यांचे विस्थापन आवि सांदभध लाण्याकररता उपरोगी पिडारे दृवष्टकोन आवि तत्त्वे वनराधररत करण्यास सुरुति केली. त्यात त्यासाठीचे आंतरराष्ट्रीर् मानक प्रस्थावपत करि हा ही एक महत्वाकांि उदेश होता.

जगाच्या विविर् भागातून आलेला तज्ञ सभासदांच्या अनुभारि आरररत चैतन्यदारी चचाध झाला. त्याकरता आंतरराष्ट्रीर् बैठकी, पररषदी आवि व्यापक सल्ला मसलती केला गेला. त्याची आवतमसांवहता, 'विसाव्या शतकातीलास्तुरिश्राच्या सांधिनासाठी अिलांवबलेले दृवष्टकोन' ज्याला बोलीभाषेत 'माद्रीद पविका' म्हटले जाते, ती पररसमरील सतराव्या इकाॅमोसच्या आमसभेत सादर केली गेली आवि त्याचे स्पवनश, फ्रेंच आवि इंग्रजी भाषेतील अनुदिद वटपिी आवि चचेसाठी वितररत केले गेले. २०११-२०१४ दरम्यान त्याचे रवशर्न, इटावलर्न, विविश, जमधन, जपानी, पोतुधगीज, मॅण्डररन, वहांदी, बास्क आवि कॅटलान रसाारख्या डझनपेि जास्त भाषांमध्ये अनुदिद झाले,हे अशा आंतरराष्ट्रीर् मागधदशधक पविकेची आश्रकता आवि रिपराचे वनदशधक आहे.

वमळालेला वटपण्या विचारात घेतल्यानंतर, फ्लोरेंस मरील अठराव्या इकोमोसआमसभेत चार भाषांमध्ये वद्वतीर् सांस्कृति प्रकावशत केले गेले. पि विसाव्या शतकातील सांस्कृतिक भूदृश्रु, औद्योगिक स्थळे आणि शहरी भागांसारख्या इतर गिरसा गिधारीचा समोश करण्यासाठी एक प्रमुख सुराररत अिती आणि एक निीन शीषधक आश्रक होते. सांस्कृतिक भूदृश्रासाठी आंतरराष्ट्रीर् श्जावनक सवमती (ISCC), ऐवतहावसक शहर आणि गी आंतरराष्ट्रीर् सवमती (CIVVIH), औद्योगिक गिरसां सांरिसाठी आंतरराष्ट्रीर् तांनिक सवमती (TICCIH) आणि ऊजाध, श्स्थरता आणि हिामान बदलारील आंतरराष्ट्रीर् श्जावनक सवमतीच्या (ISCES+CC) सहर्गाने विसाव्या शतकातील गिरसा स्थाने आणि जागांचा श्स्वी आणि व्यापकररत्या समोश झाला आहे.

२०१४ - १७ दरम्यान वमळालेल्या टीका वटपण्या आणि मावहतीचा समोश करून, विसाव्या शतकातील सांस्कृतिक गिरशाच्या सांरिनासाठी अिलांबलेला भूवमकेची वतसरी अिती, वडसेंबर २०१७ मध्ये वदल्लीतील इकोमोसच्या एकोमोसव्या आमसभेत सादर केली जाईल. र्ा प्र विरेत ज्यांनी र्गदान वदले त्यांच्या सिसांचे आभार.

जगातील विसाव्या शतकातील गिरसा स्थानांच्या विस्थापन आणि त्याच्या स्मरिोत्सासाठी जबाबदार असलेल्या सिसाना ह्या गिरशाचे सांरिनि विस्थापन करण्यासाठी आंतरराष्ट्रीर् मागधदशधक तत्त्वे आणि आंतरराष्ट्रीर् मानक िहून मैलाचा दगड ठरलेला ह्या विसाव्या शतकातील सांस्कृतिक गिरशाच्या सांरिनासाठी अिलांबलेला भूवमका गिपरण्यासाठी आम्ही प्रोत्सावहत करतो.

शेरीडन बकध

अध्य, इकोमोसISC20C

नोव्हेंबर, २०१७

दस्तावेजाचे उद्देश

गतरुगातील महत्वाच्या सांस्कृतिक गिरशाचे सांघिर्न करि हे जसे आपले कतधव्य आहे तसेच विसाव्या शतकाची गिरसा स्थाने आवि जागा सांघिर्त करि आवि त्याचे वियस्थापन करि हे ही तेढिच महत्वाचे आवि बांनकारक आहे.

कौतूक आवि काळजी अर्भो विसाव्या शतकातील सांस्कृतिक गिरसा रोक्यात आहे. बरच गमाले आहे आवि खूप काही रोक्यात आहे. हा एक जीवित आवि विकवसत होगिरा गिरसा आहे ज्याला समजून घेो, सांघिर्त करि, त्याचा रोग्य अथध लार्गि आवि त्याचे वियस्थापन करि हे पुढील वपदांसाठी आश्रक आहे.

‘विसाव्या शतकातील सांस्कृतिक गिरशाच्या सांघिर्नासाठी अिलांवललेला भूवमका’ ही पविका महत्त्वपूधि कालखांडातील सांस्कृतिक गिरशाच्या रोग्य आवि अदबशीर वियस्थापनात रोगदान देण्याचा प्रर्त करते. विद्यमान सांस्कृतिक गिरशासम्बांवर्त वलश्खत सावहत्याची दखल घेत, विसाव्या शतकातील सांस्कृतिक गिरशाच्या सांघिर्नासाठी अिलांवललेला भूवमका विसाव्या शतकातील गिरसा सांघिर्न प्रविरेतील समसा विशेषतः अररेश्खत करते. रामध्ये सांघिर्त करण्यारोग्य गिस्तु, सांरचना, प्रादेवशक आवि औद्योगिक गिरसा, सांस्कृतिक भूदश्रासह ऐवतहावसक उद्याने आवि बगीचे, ऐवतहावसक शहरी पररसर, सांस्कृतिक मागध आवि पुरातत्वशास्त्रीर स्थळे अशा गिरसा प्रकारांची पूधि श्रेणी समाविष्ट केली आहे.

विसाव्या शतकाच्या गिरसा स्थानांरि आवि जागांरि पररिाम होऊ शकारि सिध गिरसा सांघिर्न आवि वियस्थापन प्रविर्गामध्ये सहभाग घेगिरांसाठी ही पविका उपरुक्त आहे.

जेथे आश्रक आहे वतथे स्पष्टीकरिात्मक वटपांचा आवि सांबांवर्त सांघांच्या शब्दकोशाचा समोश केला आहे.

सांस्कृतिक महत्वासम्बरीचे ज्ञान आवि समज ववकवसत करि

कलम १: सांस्कृतिक महत्त्व ओळखून त्याचे मुल र्गांकन करि.

१.१: गिरसा ओळखण्याचे आवि मूलांकनाचे मान्यता पालिलेले वनकष गिपरि.

विसाव्याशतकाच्या सांस्कृतिक गिरशाचे महत्त्व ओळखण्यासाठी आवि मूलांकनासाठी मान्यताप्राप्त मापदांड गिपरली गेली पावहजेत. रा विवशष्ट शतकाचा सांस्कृतिक गिरसा (त्याच्या सिध घटकांसह) हा त्याच्या विल्लि, स्थान आवि गिपराची एक भौवतक नौंद आहे. त्याचे सांस्कृतिक महत्त्व भौवतक स्थान, दश्र, रचना (उदाहरिाथध, घडि आवि अिकाशासांबांरीचे सांबांर, रांग रोजना आवि सांस्कृतिक बागकाम, बांकार्म गिराली, गी, तांवििक सार्ने, तसेच सौंदर्राधचा गुर्भिध) हर्रा सारख्या त्याच्या मूतध गुर्भिधमध्ये असू शकतात. हे महत्त्व त्याच्या गिपरात, ऐवतहावसक, सामावजक, गिज्ञावनक वकां गि आध्यात्मक सांबांरामध्ये वकां गि सजधनशील प्रवतभांचे पुराव्यांमध्ये आवि / वकां गि त्याच्या अमूतध मूलांमध्ये देखील असू शकते.

१.२: विवशष्ट इमारती, सांरचनांचे गट, सांस्कृतिक आवि ऐवतहावसक शहरी पररसरांचे महत्त्व ओळखे आवि त्यांचे मूलांकन करि.

विसाव्या शतकाचा गिरसा समजून घेण्यासाठी त्याला महत्त्व देगिरे सिध घटक, सांबांवर्त गट वकां गि सांलग्न वठकां गि वकां गि सांबांवर्त सांस्कृतिक आवि ऐवतहावसक शहरी पररसर, लोक, पर्राधिरि आवि स्थान वकां गि जागा र्गामरील आंतरसांबांर ओळखे आवि त्याचे मूलांकन करि महत्वाचे आहे.

१.३: आंतगधत रचना, सांलग्न उपकरि, आंतगधत रचने सांबांवर्त जांगम सार्न सामुग्री आवि कलाकृती, सांग्रह, उपकरि आवि औद्योगिक र्गसामुग्री र्गांचे महत्त्व ओळखून त्याचे मूलांकन करि.

महत्त्व समजून घेण्यासाठी, आंतगधत रचना, सांलग्न उपकरि आवि सांबांवर्त जांगम सार्न सामुग्री, कलाकृती, त्यांचे

सांकलन आवि औद्योगिक स्थळे आवि सांस्कृतिक भूश्रा सांबावर्त उपकरि आवि र्गांि ओळखि आवि त्यांचे मूल्यांकन करि देखील आश्यक आहे.

१.४: सांरचनात्मक निकल्पना, घडि, बांकार्म तांि आवि बांकार्म सावहत्य ओळखि आवि त्यांचा आदर करि.

विसाव्या शतकात नाविन्यपूधि घडि, सांरचनात्मक उपार, बांकार्म सावहत्य आवि बांकार्म तांिची सुरुगित झाली आवि ते ओळखून त्याचे महत्व मूल्यांकन केले पावहजेत.

१.५: भिताल चे महत्त्व ओळखून त्याचे मूल्यांकन करि.

गिरसा स्थान वकांि वठकांिंच्या महत्वामध्ये स्थावनक सांदभाधचे रोगदान समजून घेण्यासाठी, त्याचा भिताल अभ्यासून त्याचे मूल्यमापन केले पावहजे. सभिताली केळि भौवतक गितांिराचा समोश नसतो तर, त्यांच्यातील सांबार् आवि सांदि (जसे की दृश्रमान, पराधिरीर, ऐवतहावसक, अिकाशासांबार्चे) देखील समाविष्ट होतात. गिरसा स्थाने एखाद्या जटील व्थिस्थेचा भाग असू शकतात वजथे असे सांबार् एका स्थळाच्या वकांि जागेच्या सीमेबाहेर पसरतात.

१.६: महत्वपूधि वनरोजन सांकल्पना आवि पारभूत सुविरा ओळखून त्याचे मूल्यांकन करि.

शहरी सािहतींसाठी, औद्योगिक स्थळे आवि ऐवतहावसक शहरी पररसर, प्रत्येक विकासाच्या कालारिशी सांबावर्त विविर वनरोजनाच्या सांकल्पना, पद्धती आवि कल्पना (रात काराधत्मक पारभूत सुविरा ज्यामध्ये सोरीचे, गिज, पांि आवि सांडपाण्याची व्थिस्था ह्याचा समोश होतो) ओळखून त्यांचे महत्व मान्य, व्थिस्थावपत आवि सांरवित केले पावहजेत.

१.७: विसाव्या शतकाच्या गिरसाचे मावहतीपि सविर्षे तरारकरि.

विसाव्या शतकाची गिरसा ओळख आवि वतचे मूल्यांकन बहुविर शाखां द्वारा उत्तम सांशोर्न आवि अभ्यासानुसार केलेला पद्धतशीर सिर्षि आवि मावहतीपिकान द्वारा, आंतःस्फूतीने करि आश्यक आहे. गिरसा वनरोजन अवर्कारी रासह जबाबदार पिांने तरार केलेले गिरसा पराराम मूलमापन (MIA) आवि, सिर्षि आवि मावहतीपिकानद्वारे सांरित्मक सांधिन आवि व्थिस्थापन उपारांचा पार पुरिला गेला पावहजे.

१.८: सांस्कृतिक महत्व स्थावपत करण्यासाठी तुलनात्मक विश्लेषि पिपरि.

विसाव्या शतकाचे गिरसा महत्त्व मुल्यांकन करताना, त्याचे विश्लेषि आवि सापेिमहत्व समझण्यासाठी तुलनात्मक गिरसा वठकांि स्थळांची ओळख आवि मूल्यमापन केले पावहजे.

सांवर्धन वनरोजन प्रविरेची आंमलबजावी करि

कलम २: रोग्य सांवर्धन वनरोजन आवि व्यवस्थापन पद्धती लागू करि.

२.१: कोत्याही हस्तेपापुर्ण महत्व समजून अखांडत्व वटकून ठेर्णि.

विसाव्या शतकातील सांस्कृतिक गिरसा स्थानांच्या अखांडतेमध्ये अवनवमत पररितधन वकांनि हस्तेपाचा परराम होऊ देऊनरे. एखाद्या जागेरि सांभनीर् प्रवतकूल पररामांची तीव्रता कमी करण्यासाठी पुरेस सांशोर्न, मोजमापारि आरररत रिधिनात्मक नोांदी, इवतहासाचे आवि त्याच्या महत्वाचे विश्लेषि करि गरजेचे आहे.

विसाव्या शतकाच्या गिरशामध्ये सांस्कृतिक मूलांचे प्रकटीकरि कशा पद्धतीने होते हे समजून घेण्यासाठी त्याचे विविर् गुि, घटक आविमूले ह्यांचे त्याच्या महत्व वनवमधतीमर्ील रोगदानाचे मूलांकन करि गरजेचे आहे. त्याची काळजी, व्याख्या, सत्यता आवि अखांडत्व सांर्धन राबदल रोग्य वनिधर् घेण्यासाठी ही एक आश्रक पूधितरारी आहे. गिरसा स्थळे कालानुरूप विकवसत पातात आवि जागेच्या नांतरच्या बदलांमरे सुद्धा सांस्कृतिक महत्व असु शकते. एकाच गिरसा स्थान वकांनि जागेच्या सांरिनासाठी विविर् सांर्धन पद्धती आवि दृवष्टकोन गिपरि गरजेचे असु शकते.

२.२: प्राथमक स्त्रोतांपासून मावहती गोळा करण्याची भिता गिर्ठि.

विसाव्या शतकात तांनिक प्रगतीद्वारे व्यापक विभि घडिले गेले. महत्वाच्या मुलांकनांना सूवचत करण्यासाठी स्थान वकांनि जागेबदल मावहती गोळा करताना र् स्त्रोतांचा गिपर करि महत्वाचे आहे.

काही प्रकारांमध्ये, मूळ कल्पक, बांकार्म वनवमधती करिरा, वनरोजक, ग्राहक वकांनि एखाद्या जागेच्या वनवमधतीशी वनगवडत समाजातील इतरकोर्णीही प्राथमक मावहती प्रदान करण्यात सिम असु शकतात. त्यांच्याकडून सांबावर्त मावहती वजथे गरजेची आहे वतथे घेतलीच पावहजे. वजथे शक्य आहे वतथे मौश्रक इवतहासातून वमळिारी मावहती सांग्रहीत करारिर्. मावहतीमुळे जागेच्या मुलाची समज प्रगल्भ होण्यास मदत होते पि वनमाधत्याचा दृवष्टकोन सामार्न घेताना सार्विगरी बाळगली पावहजे. गिरसास्थळाचे महत्व प्रस्थावपत करताना सगळ्या मूलांच्या रोगदानाची दखल घेतलीची काळजी घेर्गरजेचे आहे, विशेषता मूळ रचनेमागचा उद्देश आवि जागेरि वमळालेले बांकार्म ह्यांचे परस्पर सांबार् तपासताना ही काळजी घेर् महत्वाचे ठरते.

२.३: काम सुरू करण्या अगोदर सांस्कृतिक महत्वांचे मूल्यांकन करिारी वनरोजन पद्धत गिपरि आवि त्याचे पालन आदर करण्यासाठी रोरि प्रदान करि.

विसाव्या शतकाच्या गिरशाच्या महत्तीचे मूल्यमापन करण्यासाठी सांस्कृतिक दृष्ट्या रोग्य सांर्धन वनरोजन दृष्टीकोन असलेला कार्थपद्धती गिपरि आश्रक आहे. ह्यात सांस्कृतिक मूलांचा अथध लार्न, सांविधत आवि विस्थावपत करण्यासाठी व्यापक ऐवतहावसक सांशोर्न आवि मूलांच्या मोजमापारि आरररत विकवसत झालेला रोरिांचा समार्श

होतो. वनरां वित विकास आवि बदल घड्डिन आण्णासाठी, सांर्धनाची विवशष्ट रोरि आखण्णासाठी असे मूलांकन कुठलेही काम सुरू होण्णापूी पूधि हों गिरजेचे आहे. त्यासाठी सांर्धन रोजना / विस्थापन रोजना तरार केली पावहजे. ह्या करता प्रादेवशक गिरसा सनदी आवि स्थान-विवशष्ट सांर्धन घोषा प्रस्तुत असू शकतात.

२.४: स्वीकार्ध बदलाची मर्राधदा स्थावपत करि.

प्रत्येक विकासासाठी वकांि सांर्धनसाठी, कोत्याही हस्तेपापुी स्पष्ट रोरि आवि मागधदशधक तत्त्वे स्थावपत केली पावहजेत, जे करून बदलांच्या स्वीकार्ध मर्राधदा पररभावषत करता र्तील. सांर्धन रोजना / विस्थापन रोजनेमध्ये गिरसा स्थान वकांि जागेचे महत्त्वपूधि भाग, त्यास प्रभावित असिारी भेद्यता, र्ि, जेथे हस्तेप शक्य आहे वतथे जागेचा सिोक्ष्ट गिपर आवि वनरोवजत सांर्धन उपार् सांर्धने आश्रयक आहे. विसाव्या शतकात गिपरलेला विवशष्ट तत्त्वे (जसे की स्थापथशास्त्र, वनरोजन, सांरचनात्मक आवि इतर) आवि तांज्ञानाचा विचार करि आश्रयक आहे.

२.५: आंतरशाखीर् कौशल्याचा उपरोग करी.

विसाव्या शतकातील स्थळांच्या सांर्धन वनरोजन आवि विस्थापनासाठी त्या स्थळाच्या सांस्कृतिक महत्व अरोरेखत करिारी सिध गुर्मिध आवि मुले विचारात घेरी आंतरशाखीर् दृष्टीकोनाची गरज आहे. अपारांपररक बांर्कम सावहत्य आवि बांर्कम पद्धतींच्या आिजी गिपर आवि प्रसारामुळे आरुवनक सांर्धन तांज्ञानातील आवि भौवतक विज्ञानांतील विशेषज्ञांना विसाव्या शतकाच्या गिरशासाठी विवशष्ट सांशोर्नाची आश्रयकता भासू शकते. औद्योगिक गिरसा, सांस्कृतिक आवि ऐवतहावसक शहरी पररसर हर् साख्या विचारार्ीन असलेला विवशष्ट गिरसा गिधारीत मोडार् र् गिरशा सांबावर्त तज्ञमांडळीना सांर्धनाच्या प्रविरेमध्ये सहभागी करि आश्रक आहे.

२.६: देखभाल आवि चालू विस्थापनेसाठी रोजना करि .

सिध सांस्कृतिक गिरसा स्थाने आवि वठकांिंच्या चालू विस्थापनामध्ये वनर्वमत प्रवतबांर्ात्मक काळजी आवि देखभाल रोजना महत्त्वाची आहे. कोत्याही गिरसा स्थान वकांि जागेसाठी सातत्याने केलेली पाहिी आवि रोग्य देखरेख ही रोग्य सांर्धन कृती आहे आवि त्यामुळे त्याचा दीघधकालीन दुरुस्तीचा खचधही कमी होतो. देखभाल रोजना र्ा प्रविरेस मदत करेल. सांस्कृतिक आवि ऐवतहावसक शहरी पररसरांच महत्त्व वटकून ठेण्णासाठी सतत विकासाच्या प्रविरेचे प्रबानं आवि बदलासाठी विस्थापन रोजनांची आश्रकता आहे

आपात्कालीन इस्थरीकरि कामाची देखील गरज भासू शकते, मूल्यांकन आवि त्यानुसार काम रोग्य प्रवशवित आवि अनुभी व्यासिावकांिनी स्थळाच्या महत्त्वपूधितेरि कमीत कमी पररराम होईल हर् दृष्टीकोनातून केले पावहजे.

२.७: सांर्धन करण्णासाठी जबाबदार पिांची नेभूक करि.

विसाव्या शतकाच्या सांस्कृतिक गिरशाच्या सांर्धनासाठी जबाबदार आवि उत्तरदारी असलेल्या पिांची नेभूक करि महत्त्वाचे आहे. र्ामध्ये मालक, मालमत्ता विस्थापक, गिरसा अवकारी, समुदार, साधिवनक अवकारी, स्थावनक सरकार, शहर वनरोजन विभाग आवि रविहाशी समाविष्ट असू शकतात.

२.८: दस्ताऐजीकरि आवि नोंदी सांग्रवहत करि.

विसाव्या शतकातील गिरसा स्थान वकांि जागेमरे बदल करताना साधिवनक सांग्रहासाठी त्या बदलांच्या नोंदी करि आश्रयक आहे. नोंदीकरिाच्या तांिंमध्ये नकाशे बनविी, छार्वाचि, मोजमापासवहत रेखाचि, मौश्रक इवतहास, प्रकाशकरिाद्वारे वनरीर्ि, विवमती प्रवतकृती आवि नमुनाकारि, आवि औद्योगिक र्ांिसामुग्रीसाठी औद्योगिक गिरसा स्थानांि गिपरला जागिर्ाध नोंदप्रविरेचा समो श असू शकतो. सांग्रहीत सांशोर्न हा सांर्धन वनरोजन प्रविरेचा एक महत्त्वाचा भाग आहे. मालकास पुरावभलेख ठेण्णास आवि त्यास सांर्धनासाठी उपलब्द करुन देण्णास प्रोत्साहन देण्णात र्ाि.

प्रत्येक हस्तेपासाठी, एखाद्या जागा वकांि स्थळाची विवशष्टता आवि उपारीजना ह्यांचे रोग्यररत्या दस्ताऐजीकरि केले पावहजेत. दस्ताऐजीकरिात हस्तांिपापुी, दरम्यान आवि नांतरच्या पररइस्थती ची नोंद करि आश्रक आहे. अशा कागदपिांना एका सुरवित वठकांि आवि अद्यर्ाति प्रवतवलपीरोग्य माध्यमांमध्ये ठेरी र्ामुळे

स्थान वकांि जागेच्या सादरीकरि आवि व्याख्या करण्यात मदत होईल, ज्याने िपरकते आवि पध्दकांचा त्या स्थळासांबांरींची समज आवि आनांद िढेल. इच्छुक व्यक्तींना सांस्कृतक िरशाच्या तपासीत प्राप्त झालेली मावहती,तसेच इतर मावहती आवि दस्तऐज उपलब्द करून द्यां.

रुवनक सावहत्य आवि भौवतक रोजनेचे सांशोर्न करि

कलम ३:विसाव्या शतकातील सांस्कृतक वारसा सांबांवर्त तांविक् आवि वनरोजन पैलूंचे सांशोर्न करि.

३.१:विसाव्या शतकाच्या अवद्धतीर् इमारत सावहत्य आवि बांकार्म तांिंसाठी विवशष्ट दुरुस्ती पद्धतींचा शोर् आवि विकास करि.

विसाव्या शतकातील बांकार्म सावहत्य आवि बांकार्म तांिंहे बर्चदा पारांपाररक सावहत्य आवि जुन्या सावहत्य आवि पद्धतींपेि विभ असतात. ह्या अवद्धतीर् बांकार्म पद्धतीसाठी विवशष्ट दुरुस्ती पद्धती शोर् आवि विकवसत करि आश्रक आहे. िनीन वकांि प्रारोवगक सावहत्य आवि बांकार्म पद्धतींचा िपर केलामुळे, वकांि त्याच्या दुरुस्तीमध्ये विवशष्ट अनुभाच्या अभांिमुळे, विसाव्या शतकाच्या मध्यानांतर वनमाधि झालेला िरसा वठकों वकांि स्थानांच्या सांिर्धनात विवशष्ट सांिर्धन आव्हाने असू शकतात. मूळ / महत्त्वपूधि सावहत्य वकांि तपशील काढून टाके आश्रक असलास त्याची नोांद केली जांि आवि प्रावतवनवर्क नमुने सांग्रवहत करांि.

कोत्याही हस्तांिपापुंि रा सावहत्यांचे काळजीपूधिक विश्लेषि करि आवि कोतेही दृश्य िअदृश्य हानी ओळखि आवि समजून घेांि आश्रक आहे. काही प्रारोवगक सावहत्याचे आरुष्य पारांपाररक सावहत्यापेि कमी असू शकते आवि त्याचे काळजीपूधिक विश्लेषि करि आश्रक आहे. सावहत्याची पररस्थती आवि अरोगती चा तपास पाव्यासावकांिनी अविनाशकारी आवि अनामिक पद्धतींचा िपरकेला पावहजे. घातक विश्लेषि कमीतकमी पातळीरि मर्राधवदत केले पावहजे. विसाव्या शतकाच्या सावहत्यांचे काळानुरूप वृद्धि होण्याच्या प्रीरेचा काळजीपूधिक अभ्यास होंिगरजेचे आहे.

३.२: विसाव्या शतकात विकवसत झालेल्या िनीन वनरोजन पद्धतींसाठी सांशोर्न करून रोग्य प्रवतसाद विकवसत करि.

विसाव्या शतकातशहरी राहिीमान आवि शहराच्या रचने सांबांवर्त अनेक िनीन आवि प्रारोवगक प्रकारांचा विकास झालेला वदसुन रेतोसांस्कृतक आवि ऐवतहावसक शहरी पररसराचे महत्व वटाकून' ठेण्यासाठी असलेला विवशष्ट वनरोजन आराखडांचा वकांि दृष्टीकोनाना लक्ष्य करून सांिर्धनात्मक रोरि आवि विकास मागधदशधक तत्वे आखली गेली पावहजेत.

कलम ४: महत्व राखण्यासाठी रोरि तरार करा.

४.१ स्थानाच्या सांस्कृतक महत्त्वचे जतन सांिर्धन करण्यासाठी सांशोर्नाद्वारे सांिर्धन रोरि तरार करि आवि बदल विस्थापना सांबांवर्त वनिधर् घेताना हरा रोरिांचा मागधदशधक रोरि िंहून िपर करि.

सांस्कृतिक महत्त्व विकवण्यासाठी बदलांचे व्यवस्थापन करि

कलम ५: बदलांसाठीचा र्गिा सतत दबावाचे व्यवस्थापन करि.

५.१: सांस्कृतिक महत्त्व, सत्यता आणि अखांडता वटकून ठेण्यासाठी, मानी हस्तेप वकांि पराधिरीर् पररस्थतीमुळे झालेला बदलाचे विवस्थापन करि हे सांर्धिन प्रविरेचा एक आश्रक भाग आहे.

काही घटनांमध्ये, गिरसा स्थान वकांि जागावटकून ठेण्यासाठी बदल आश्रक असू शकतो. एखादा हस्तेप आणि सांकवलत बदल सांस्कृतिक महत्त्वारि प्रवतकूल पररराम करू शकतात. जेथे बदल आश्रक आहे, त्या वठकांि अखांडता आणि सत्यतारील त्याच्या प्रभाािचे मूलांकन आणि परीर्किले पावहजे.

कलम ६: सांवेदनशीलतेने बदल व्यवस्थावपत करि.

६.१: बदलासाठी एक सांर् दृष्टीकोन गिपरि.

आश्रक वततकेच आणि शक्य ते ढिच करा. कोवितही मध्यस्थी सांर्वगरी ने केलीपावहजे. बदलाचे प्रमांि आणि तीव्रता कमी केली पावहजे. ऐवतहावसक गिंि आणि सांस्कृतिक महत्त्व ह्याची हानी टाळण्यासाठी दुरुस्तीच्या केळि वसद्ध पद्धती आणि उपचारांचा गिपर केला गेला पावहजे, शक्यतो कमी आमक माध्यमांचा गिपर करून दुरुस्ती करि आश्रक आहे. बदल पूर्णधित करता आले पावहजेत.

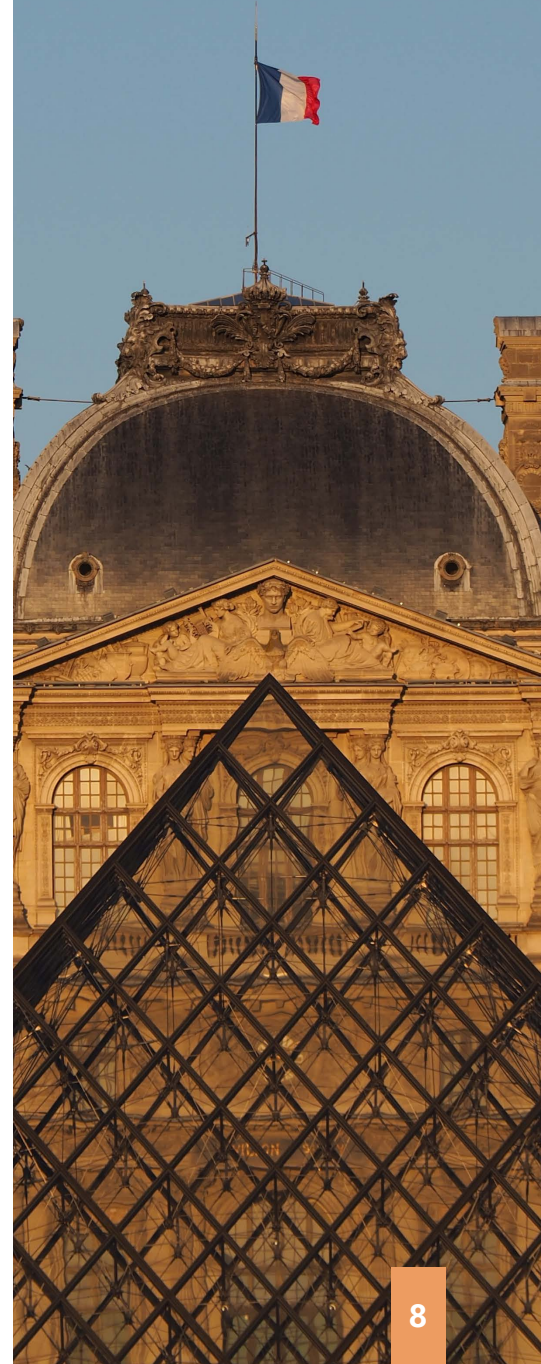
गिरसा स्थळाच्या वकांि जागेच्या सांस्कृतिक महत्त्वारि विपरीत/ प्रवतकूल पररराम न होऊ देण्याच्या अटीरि त्या स्थळाचा अथा जागेची कामवगरी आणि कार्धिमता सुरारण्याकररता स्वतांिसे हस्तेप सादर केले जाऊ शकतात. गिपरात बदल विचारात घेताना, सांस्कृतिक महत्त्व राखण्यासाठी पुनाधपराचा रोग्य मागध गिपरि आश्रक आहे.

६.२: प्रतिय काम सुरु होण्याआरी सांर्धिन र्गोरिविरूद्ध प्रस्तावित बदलांच्या प्रभाािंचे मूल्यांकन करि आणि कोत्याही प्रवतकूल प्रभाािंना टाळण्यासाठी वकांि सौम्य करण्यासाठी प्रर्न करि.

कुठलाही बदलाच्या प्रस्तावित र्गेजनेचे होगिरे विपरीत पररराम कमी करण्याकररता वकांि टाळण्याकररता, त्या जागेचे सांस्कृतिक महत्त्व समजून त्याची व्याख्या करि जरुरी आहे. वभि घटक, गुर्मिध आणि मूलांमध्ये बदलासाठी पररितधनीर् सहनशीलता असू शकते आणि अनुकूलीकरि वकांि बदलासाठी प्रस्ताविकवसत करण्यापूी हे समजून मूलांकन करि आश्रक आहे जी करून त्या जागेचे सांस्कृतिक महत्त्व विवस्थावपत आणि सांर्वधत होईल.

६.३: रोग्य गिरसा सांर्धिन तोडग्यांसाठी लिवचक आणि नाविन्यपूधि दृष्टीकोनातून साकारलेला आदशध इमारत वनर्मांिचे उपर्गेजन आश्रक आहे.

ICOMOS
ISC
20C

सांस्कृतिक महत्त्व टीकिण्याकररता मानककार्दे आवि इमारत सांकेतांचा (उदा. रोग्य प्रेश आश्रकता, आरोग्य आवि सुरा, अवग्र-सुरा, भूकांपीर् पुनप्राधप्ती, बागकाम आश्रकता, रहदारी विस्थापन आवि ऊजाध कार्धमता सुरारण्याचे उपार) विवनरोग करताना लिवचक भूवमकेचा अलांब करण्याची गरज भासू शकते. सांबावर्त अवकर्शांशी आवि तज्ञांसोबत पररपूध विश्लेषि आवि िटाघाटीचे उद्देश हा िरशारि होिरा प्रवतकूल पररराम टाळण्यासाठी वकांि सौम्य करण्याचा असाि. प्रत्येक बाबतीत त्याच्या विवशष्ट गुत्तिनुसार वनिधर् घेतला पावहजे.

कलम ७: भर आवि हस्तक्षेपासाठी आदररुक्त दृष्टीकोन राहील राची खाी करिे.

७.१: भर वकांि िढ करताना िरसा स्थळाचे वकांि जागेचे सांस्कृतिक महत्त्व अबावर्त राखे जरुरी आहे.

काही बाबतीत, स्थानाची वकांि जागेची इस्थरता वनइश्चत करण्यासाठी हस्तेपाची (जसे की इमारत वकांि बागेत िनीन भर/िढ, शहरी भागातील ररकाम्या जागेत भर ठररारि िनीन इमारती इत्यादी) गरज भासू शकते. काळजीपूधक विश्लेषि केलानांतर स्थानाच्या वकांि जागेच्या प्रमाि, बैठकी, रचना, पररमाि, सांरचना, भूप्रदेश, सावहत्य, पोत आवि रांगाचा आदर कररारी िढीररचना केली पावहजे. लिपूधक तपासांती केलेली िढ िनीन िहून स्पष्ट ओळखता आली पावहजे परांतु ती अइस्तत्वातील रचनेशी सुसांगत असून, त्याला स्पराध न करतापूरक असाि, नक्कल न करता अथधपूध असली पावहजे.

७.२: अइस्तत्वातील िधि, प्रमाि, रचना, बैठकी, भूदश्र, सावहत्य, रांग, थर आवि तपशील लाित घेऊन िनीन हस्तेपांची रचना केली गेली पावहजे.

भूतकाळातील िस्पती लागिड, इमारती आवि त्यांच्या रचनेचा सहानुभूतीपूधक लालेला अथध, रोग्य प्रकारच्या रचनांची उपारिजना करण्यात मदत करू शकतो. ि सांदभाधनुरूप रचना करिे िहजे नक्कल करिे नाही.

कलम ८: वापराचे सांस्कृतिक महत्त्व अररेखखत करतानाचे रोगदान लक्षात घेऊन त्यानुसार व्यवस्थापन करिे.

जेथे काराधत्मक िपर एखाद्या जागेची वकांि स्थानाच्या महत्वामध्ये रोगदान देते, वतथे शक्य असेल तेव्हा सांर्धनाचा हेतू तो िपर इस्थर करण्याचा असाि. कुठे िनीन िपर स्थानाच्या इस्थरतेसाठी सार्न िहून िपरला गेला आहे आवि कुठे जुना िपर वकांि कार्ध त्या जागेच्या सांस्कृतिक महत्त्व अररेखखत करण्यात रोगदान करते हे स्पष्ट िे सांवगतले पावहजे.

कलम ९: जागेची वकांि स्थानाची सत्यता आवि अखांडत्वाचा आदर करिे.

९.१: हस्तेपाने जागेचे सांस्कृतिक महत्त्व विरधत आवि वटकिून ठेिे.

महत्त्वपूध घटक पुनवनधवमधत करण्याऐजी, दुरुस्त वकांि पुनस्थाधवपत करिे आश्रक आहे. महत्त्वपूध घटकांना बदलण्यापेि त्यांना इस्थर करिे, दढ करिे आवि दुरुस्त करिे हे अवर्क श्रेस्कर आहे. जेथे शक्य असेल तेथे िनीन सावहत्य जशास तसे जुळविले पावहजे, परांतु त्यास िनीन िहून िगळे करण्यास वचनांवकत वकांि वदनांवकत केले पावहजे.

पूधिपे गमालेल्या िरसा स्थानांची वकांि त्यांच्या महत्त्वपूध घटकांची पुनबांरिेि वह सांर्धनाची विरा नाही आवि तशी विशारसही केलेली नाही. परांतु, वलइश्चत पुराव्यान्द्द्वारे समथधन केले गेलेले मराधवदत पुनवनधमाधि हे सांस्कृतिक िरसा स्थान वकांि जागेची अखांडता अबावर्त राखण्यासाठी आवि / वकांि सांस्कृतिक िरसा समजण्यासाठी रोगदान देऊ शकते.

९.२: बदलाच्या महत्त्वपूध स्तरांच्या मूल्याचे िरिच्या थरांचा आदर करिे.

इवतहासाची सांिहून एखाद्या जागेची वकांि स्थानाची सांस्कृतिक महत्त्व प्रामुख्याने त्याच्या मूळ वकांि महत्त्वपूध भौवतक गुां र्मांरिे आवि / वकांि वतचे अमूतध मूल्यांरिे आरररत असते जे वतची सत्यता पररभावषत करते. मात्याचे सांस्कृतिक महत्त्व हे ित, मूळ िरसा स्थान वकांि जागा वकांि नांतरचे हस्तेप, जोड, भूदश्राचे

घटक वकांि निीन घटक ह्यांच्या रिा रि अिलांबून नसतेनांतर केला गेलेला बदलांमुळे आलेले सांस्कृतिक महत्व सुद्धा ओळखून, त्याचा सहानुभूती पूधिक विचार सांर्धन वकांि विकाससांबांरी वनिधर् घेताना केला गेला पावहजे.

रि सिध प्रकारच्या हस्तेपामरे, िळोळी झालेल्या बदलांद्वारेआवि त्यांच्या थरानमध्ये स्पष्ट वदसले पावहजे. विसाव्या शतकात िपरला जािराध बहुतेक सावहत्यासाठी हे तत्व महत्वाचे आहे.

सांस्कृतिक महत्तीला रोगदान देीरी सामग्री,सार्ने, रांसामग्री, उपकरि, कलाकृती, निस्पतीलागिड वकांि भूदश्राचे घटक शक्य असलास िरसा स्थानारि अबावर्त ठेलेपावहजेत.

प्राधवरीर् खस्तरतेसाठी व्यवस्थापन करि

कलम १०: प्राधवरीर् खस्तरता ववचारात घेी

१०.१: सांस्कृतिक महत्वाचे सांर्धन करताना प्राधवरीर् इस्तरता आवि ऊजाध कार्धिमतेच्या उपरोजना करताना त्यामध्ये रोग्य समतोल राहील ही काळजी घेी

कालांतराने विसाव्या शतकातील सांस्कृतिक िरसारि अवर्क ऊजाधिम होण्यासाठी दबांिढेल आवि इमारती आवि जागा शक्य वततक्या कार्धिमतेने कार्ध करि आश्यक होईल. तथावप,जेथे शक्य असेल तेथे ऊजाध सांर्धन उपासांनचा सांस्कृतिक महत्वांरि (कार्ध आवि िपर रासह) प्रवतकूल पररिराम होऊ देऊनरे.

सांर्धनासाठी प्राधवरीर् इस्तरतेचा समकालीन दृष्टीकोनांने विचार केला पावहजे. सांर्धन आवि विकास आवि चालु व्ियस्थापनाचे समथधन करण्यासाठी सांस्कृतिक िरसा स्थान वकांि जागेरील हस्तेप शाशुति पद्धती आवि सार्नासह आंमलात आंि आशुक आहे. व्याहिररक आवि सांतुवलतउपासांसाठी, स्थान वकांि जागेची इस्तरता सुवनइश्चत करार्ला सिध िपांशी सल्लामसलत करि आशुक आहे. िरसा स्थानाचे सांस्कृतिक महत्वाचे व्ियस्थापन, व्याख्या आवि हस्तेप करण्याचे सिध सांभाव्य प्राधर् आवि व्यापक व्ियस्था ही भविष्यातील वपदांसाठी कार्म राखली गेली पावहजे.

उजेच्या पुनविधतरिाची रोजना आखण्यासाठी अइस्तत्वातील इमारतीची ऊजाध कार्धिमता समजून घेीही पवहली पार्री आहे. विवशाष्ट तांिविक पद्धती, िप्राली आवि सावहत्य ओळखण्यासाठी रोग्य पुनप्राधप्ती उपासांनचा सांशोर्न करि जरुरी आहे. जेथे मूळ सावहत्य अर्शस्वी झाली आहे तेथे अवर्क ऊजाध कार्धिम प्राधरांसह असे सावहत्य जे जागेचे सांस्कृतिक महत्वाला हावनकारक ररत्या प्रभावित करिर नाही ि सांभाव्य बदली वकांि डागडूजीचे सावहत्य िहून िपरले जाऊ शकेल, अशा सावहत्याचे सांशोर्न होी जरुरी आहे. सांस्कृतिक आवि ऐवतहावसक शहरी पररसरांरि िपन-चक्क्या, सौर िपे आवि पांि राखार्रा िप्रालीं सारख्या नूतनीकरिरीर् उजाध िप्रालींच्या प्रभािचे मूलमापन करून तो प्रभाटाळला वकांि कमी केला गेला पावहजे.

१०.२: विसाव्या शतकाच्या िरशासाठी रोग्य ऊजाध सांर्धन आवि प्राधवरीर्पूरक शाशुति पद्धतींचा प्रचार – प्रसार करि.

विसाव्या शतकाच्या िरशासाठी रोग्य प्राधवरीर् वटकाऊ सामग्री, िप्राली आवि पद्धती विकवसत करण्यासाठी तत्सांबांरी सांशोर्नास प्रोत्साहन वदले पावहजे.

सांस्कृतिक महत्व आवि प्राधवरीर् शाशुति गरजा ह्यांचा समतोल सार्रीर् एकाइत्मक दृष्टीकोन आंगीकृत करार्रा शैिविक आवि प्रवशिकारिर्धमाना उत्तेजन वदले पावहजे.

अथध लावि, सांवादसार्गे आवि क्षमता वाढवि

कलम ११:ववसाव्या शतकाच्यासांस्कृतक वारशाचे व्यापक जनांबरुबर उन्नर्न करि आवि वारसा समारांभपूवधक साजरा करि.

११.१: व्यापकपे सांस्कृतक महत्वासांबांरी सांदि सार्गे.

विसाव्या शतकातील गिरसा वठको आवि त्यांचे सांर्धनाची जागी आवि समज गिढिण्यासाठीच्या सांदिदात प्रमुख प्रेकि आवि भागरारकांचा समोश करे.

११.२: सादरीकरि आवि रोग्य अथध लार्गे हे सांर्धन प्रविरेचे आश्यक भाग आहेत.

विसाव्या शतकातील सांस्कृतक गिरसा सांशोर्न आवि सांर्धन / वियस्थापन रोजना प्रकावशत आवि वितररत करे, आवि उवचत वियसार् आवि विस्तृत समुदारामध्ये जेथे शक्य असेल तेथे कार्धिम आवि प्रकल्पांना प्रोत्साहन द्या.

११.३: रोग्य अथध लार्गे ही सांर्धनाची एक महत्वपूधि विरा आहे.

विसाव्या शतकातील गिरसा स्थाने आवि जागांची जनजागृती गिढिण्यासाठी त्याचा रोग्य अथध लार्गे आश्यक आहे. ते महत्व समजण्यास आवि बदलाचे नोंदीकरि करण्यात महत्वाची भूमका बजाते.

११.४: विसाव्या शतकाच्या गिरसा सांर्धनासाठी मिता उभारि आवि कसब तरार करण्यासाठी शैविक आवि व्यासिवर्क प्रवशिदैर्गा कार्धिमांना प्रोत्साहन आवि समथधन दे.

अनेक शाखांमरील शैविक आवि व्यासिवर्क प्रवशिकार्धिमांमध्ये विसाव्या शतकातील गिरसा सांर्धन तत्वांचा समोश करि गरजेचे आहे आवि त्यासह त्याचे महत्त्व समजून घे, तांविक् आवि भौवतक आव्हाने, आवि पराधिरीर् इस्वरता सुवनश्चत करि अश्रा विवशष्ट आव्हानांना सांबोवर्तकरि गरजेचे आहे.

अनुकूलीकरि - म्हिजे विद्यमान गिरसाठी वकांि प्रस्तावित निन गिरसाठी स्थानात वकांि जागेत बदल करि (बुरा चाटधर, २०१३).

गुर्मिध - एखाद्या जागेच्या गुर्मिमध्ये त्याचे प्रत्येक स्थान, घडि, गिआवि गिपर, त्याची वनरोजन पद्धती, रचना (रांग रोजनांसह), बांकार्म प्राली आवि तांवि उपाकरि तसेच त्याच्या सौंदर्याच्या गुर्मिंचा समोश आहे.

सत्यता- वह एखाद्या गिरसा स्थान वकांि जागेची त्याच्या भौवतक गुर्मिध आवि अमूतध मूलांद्वारे विश्वासि साहधरीतीने सांस्कृतिक महत्व व्यक्त करण्याची मितता आहे. हे सांस्कृतिक गिरसा स्थान आवि त्याच्या सांस्कृतिक सांदभाधिर अिलांबून असते.

सांवरधन - म्हिजे एका गिरसा स्थान वकांि जागेचे सांस्कृतिक महत्व कार्म राखण्यासाठी सिध देखभाल प्रविर् (बुरा चाटधर, २०१३ मरून).

सांवरधन व्यवस्थापन रोजना- ही भविष्यातील बदलांसह एखाद्या स्थानाचे विस्थापन करण्यासाठी मागधदशक तत्वांची चौकट दशधिरी पविका आहे. रत स्थानाचे गिरसा महत्व विशद करि, त्यारि रेरीरि काही मराधदा असतील तर, बदलांमुळे आरवित असारे सांस्कृतिक महत्व र्ांचा समोश होतो आवि भविष्यात त्या महत्वाचे सांस्कृतिक रण्यासाठी आखलेला रोरिांचा ही समोश असतो. काही देशांमध्ये जरी काही समाविष्ट विषयांची व्याप्ती भौवतक सांरिधनाशी सांबांवरत समसांशी वनगडीत असली तरी सांवरधन रोजना हा शब देखील गिरसला जातो. विस्थापन रोजना देखील पहा.

सांस्कृतिक भूदृश्य- नैसवगधक आवि मानिजातीच्या एकवित कृतीं दशधितात, भौवतक मराधदा आवि / वकांि नैसवगधक गितारिामुळे वनमाधि झालेला सांरींद्वारे वदलेला प्रवतसाद हा काळानुरूप मानि समाजाची आवि साहतेच्या उल्कांती, आवि सततच्या सामावजक, आवधक आवि सांस्कृतिक प्रभागीची, बाह्य आवि आंतगधतररत्या अवभव्यक्त होतो. सांस्कृतिक पररसराच्या तीन श्रेणी आहेत, सांवरचत (जसे की ऐवतहावसक बाग), विकसनशील (जसे शोतीविषर्क भूदृश्रे वकांि शहरी देखो) आवि सांबांवरत (जेथे नैसवगधक देखागि हा आध्यात्मिक वकांि कलात्मक वकांि सामावजक मूलांशी सांबांवरत आहे).

सांस्कृतिक मागध- हा दळिळिळाचा कोतिही मागध असू शकतो, तो जमीन असो, पाणी असो वकांि काही अन्य प्रकार, जो भौवतकदृष्ट्या मराधवदत आहे आवि जो विशष्ट आवि सुस्पष्ट उद्देशाने सेि देण्यासाठी त्याच्या स्वतःच्या विशष्ट गवतशील आवि ऐवतहावसक कार्धिमतेने देखील विशष्टीकृत आहेत (सांस्कृतिक मागध, ICOMOS चाटधर २००८).

सांस्कृतिक महत्त्व (वकांि वित महत्त्व) - म्हिजे भूतकाळातील, तिधमान वकांि भविष्यातील वपदांसाठी सौंदर्य, ऐवतहावसक, ज्ञावनक, सामावजक आवि / वकांि आध्यात्मिक मूल्य. सांस्कृतिक महत्त्व हे गिरसा स्थान वकांि जागेच्या, गुर्मिधत, भिताल, गि, गिपर, सांघटना, अथध, नोांदी, सांबांवरत स्थान आवि सांबांवरत स्तूांमध्ये मूतधस्वरूप होते. गिगेगव्या व्यक्ती वकांि गटांसाठी गिरसा स्थानाचे महत्त्व विविर् श्रेीत असू शकते.

धिक - गिरसा स्थान वकांि जागेच्या घटकांमध्ये त्याची मांडी / वनरोजन, आंतगधतररचना, उपाकरि, सांबांवरत जांगम सार्न सामुग्री आवि कलाकृत, भिताल आवि भूदृश्राचा समोश असू शकतो.

पराधवरीर खस्थरता - म्हिजे सांबांवरत घटक आवि प्रविर् विचारात घेऊन दीघधकालीन आरारारि नैसवगधक आवि मानि-वनवमधत गितारिाची गुर्तिता कार्म राखे आवि / वकांि गिर्धि.

वी- म्हिजे स्थानाचे सिध भौवतक सावहत्य घटक, तांतोतांत सामागिरी उपाकरि, सामग्री आवि स्तू, नैसवगधक घटकांसह. गिअिकाश आवि दृश्रे पररभावषत करू शकते (बुरा चाटधर, २०१३).

ऐवतहावसक भूदृश्र - म्हिजे ऐवतहावसक, सौंदर्यात्मक आवि सामावजक महत्व असलेले आवि गिस्तुशास्त्रीर आवि बागकार्म विषर्क घटकांचा समोश असलेल्या भूदृश्राची रचना.

ऐवतहावसक शहरी पररसर - हे सांस्कृतिक आणि नैसर्गिक मूले आणि गुणिधच्या ऐवतहावसक थरांचा आणि, विस्तृत शहरी सांदभाधसह भौगोलिक स्थानाचा पररपाक असलेले एक शहरी आहे. सांदभाधमध्ये जागेची स्वाभाविक भौगोलिक रचना, भूगर्भशास्त्र, जलविज्ञान आणि नैसर्गिक विशिष्ट्ये, त्याचे बांर्लेले ितारि, दोनी ऐवतहावसक आणि समकालीन, जवमनीच्या रि आणि खालची मूलभूत सांरचना, त्याच्या खुला जागा आणि बाग, त्यांचे जमीन िपराचे नमुने आणि स्थावनक विस्था, दृष्टीकोन आणि दृश्र सांबांर, तसेच शहरी सांरचनाचे इतर सिध घटक समाविष्ट आहे. रात विविर्ता आणि ओळख सांबांर्वत सामावजक आणि सांस्कृतिक पद्धती आणि मूले, आवथक प्रविर् आणि िरसाच्या अमूतध पररमासिमाविष्ट आहेत (रुनेस्कोच्या ऐवतहावसकशहरी पररसरांसाठीच्या विशारसी).

औद्योगिक वारसा - िहेजे जागा, बांरीसांरचना, पररसर, ि आणि भूदश्रासहीत सांबांर्वतरांसिमाग्री, स्तू वकांि कागदपिे जे उत्पादनाच्या, मागील वकांि चालू औद्योगिक प्रविर्चा पुराि देतात, कच्च्या मालाच खनन, तरार स्तू मध्ये त्यांचे रूपांतर आणि सांबांर्वत ऊजाध, पाि आणि िहतूक पारभूत सुविर् (डशनि वसद्धांत, २०११).

अमूतध सांस्कृतिक वारसा - िहेजे प्रथा, नमुने, अवभव्यक्ती, ज्ञान, कौशल्येत्यासह सार्ने, स्तू कलाकृती आणि त्यासांबांर्वत सांस्कृतिक जागा - जे समुदार, गट आणि काही बाबतीत, लोक त्यांच्या सांस्कृतिक िरसाचा एक भाग िहून ओळखतात. अमूतध मूलांमध्ये ऐवतहावसक, सामावजक, िज्ञावनक वकांि आध्यात्मिक सांबांर वकांि सजधनशील प्रवतभा समाविष्ट असू शकते.

अखांडत्व ही एक िरसा स्थान वकांि जागेची, त्याच्या गुणिध आणि मूलांची पूधिता आणि अखांडता राांचे मोजमाप आहे. अखांडतेच्या पररस्थतीची परीि करताना त्या स्थळा वकांि जागेसांबांरी खालील बाबींची व्याप्ती विचारात घेतली पावहजे

- त्याचे महत्व विशद करिर् सिध घटकांचा समोिश,
- मालमत्तेचे महत्त्व दशधविर्ारध विशिष्ट्यांचे आणि प्रविर्ांचे सांपूध प्रवतवनवर्त,
- विकास आणि / वकांि उर्पेच्या दुष्परिामांची व्याप्ती.

रोग्य अथध ववशद करिे - िहेजे साधिजवनक जागरूकता िढविण्यासाठी आणि सांस्कृतिक िरसा स्थान आणि जागेला समजून घेण्याच्या उद्देशाने सांभाव्य विर्कलापांची सांपूध श्रेि. रात मुवद्रत आणि इलेक्ट्रॉवनक प्रकाशने, साधिजवनक व्याख्याने,कार्धस्थळी आणि स्थळापासून दूर परांतु थेट सांबांर्वत स्थापने, शैिक कार्धिम, समुदावर्क विर्कलाप आणि चालू सांशोर्न, प्रविर्शि आणि अथध विशद करण्याच्या प्रविर्च्या मूलांकनाचा समोिश असू शकतो (सांस्कृतिक िरसा स्थळांचा अथध विशद करून सादर करण्यासाठीची इकांमोस ची सनद २००८).

हस्तक्षेप- िहेजे बदल वकांि अनुकूलनज्यात एखाद्या स्थानाच्या मूतध आणि अमूतध गुणिमांरील बदल समाविशत आहे.

देखभाल- िहेजे बांरीविर्िची आणि एखाद्या िरसा स्थान वकांि जागेच्या सतत सांरित्मक काळजी करिे आणि हे दुरुस्ती पासून िरकत केली पावहजे.

व्यवस्थापन रोजना- ही एक सांर्धिन रोजना सारखी पविका आहेजी भविष्यातील बदलांसह एखाद्या स्थानाचे विस्थापन करण्यासाठी मागधदशधकतत्वाच्या रूपात िपरली जाते परांतु पररचालन समसांसह व्याप्तीमध्ये विस्तृत असू शकते. विस्थापन रोजना सामान्यतः सांस्कृतिक भूदश्रांसाठी िपरली जातात वजथे चालू सविर् विस्थापनहे प्राथवमक सांरिकार्ध आहे.

स्थान- सांस्कृतिक महत्व असिरे भौगोलिक दृष्ट्या पररभावषत ििचे िधिनकरण्यासाठी र्ा पविकेमध्ये स्थान शब्दाचा िपर केला आहे.रात स्तू, अिकाश आणि दृश्रे, स्मारक, इमारती, बांरीसांरचना, पुरातश्त्वक स्थळे, ऐवतहावसक शहरी पररसर, सांस्कृतिक भूदश्र, सांस्कृतिक मागध आणि औद्योगिक जागा समाविष्ट आहेत. त्यामरे मूतध आणि अमूतध पररमासिमाविष्ट असू शकतात. स्थानाचा उर्पिगध"जागा" देखील पहा.

सादरीकरि- म्हिजे सांस्कृतक गिरसा जागेरि अथधपूधि मावहती, भौवतक प्रेश आवि मावहतीपूधि पाराभूत सुविरांच्या माध्यमातून मावहतीपूधि सामग्रीचे काळजीपूधिक वनरोवजत प्रसारि. मावहती पि, सांग्रहालरी प्रदशधन, औपचारक पद रागि, व्याख्याने आवि मागधदवशधत दौरा आवि बहुमाध्यमे अनुप्ररोग आवि सांगिकाच्या माध्यमातून मावहती देगरी स्थळे र्साख्या घटकांसह विविर् तांविक् माध्यमांद्वारे ते व्यक्त केले जाऊ शकते (सांस्कृतक गिरसा स्थळांचा अथध विशद करून सादर करण्यासाठीची इकाँमोस ची सनद २००८).

पुनबांरगी- म्हिजे निीन सामग्रीचा गिपर करून एखाद्या जागेस पूगीच्या ज्ञात इस्थतीत परत आंि.

दुरुस्ती- एखाद्या घटकाला काराधत्मक इस्थतीमध्ये आणयासाठी दुरुस्तीमध्ये तिधमान आवि / वकांि निीन विीची पुनस्थाधपना वकांि पुनबांरगी समाविष्ट केली जाऊ शकते.

पुनस्थाधपना - म्हिजे थर काढून वकांि अइस्तत्वातील घटकांना निीन सामग्रीच्या वकमान पररचराने पुना एक करून एखाद्या पूगीच्या ज्ञात इस्थतीत परत आंि.

उलिता- म्हिजे मूळ ऐवतहावसक विीमध्ये कार्मचा बदल वकांि रुपांतर न होऊ देता केलेला हस्तेप नाहीसा करि. बरधच बाबतीत उलटता सांपूधि पि होत नाही.

भवताल- म्हिजे जिळचे आवि विस्ताररत गितांरि जे त्याचे महत्त्व आवि विवशष्ट रिधिनाचा भाग आहे वकांि त्यात रोगदान देते (शीआन घोषिापि, २००५).

जागा - र्सा पविकेमध्ये जागेचा गिपर गिरसा महत्त्व पररभावषत रीिसाठी केला जातो. हा स्थानाचा एक उपिगध आहे आवि त्यात स्मारक, पुरातत्वशास्त्र, इमारती, सांरचना, अिकाश आवि बाग समाविष्ट आहेत. त्यात मूतध आवि अमूतध पररमांसू शकतात.

IMAGES

Page 1: Guggenheim Museum New York (1959), Frank Lloyd Wright. Photo: © Joe Dudeck on Unsplash

Page 5: Christ the Redeemer (1931), Paul Landowski. Photo: © Andrea Leopardi on Unsplash

Page 8: Louvre Pyramid (1989), I. M. Pei. Photo: © Rafael Garcin on Unsplash

Page 11: Kaedi Regional Hospital (1992), Fabrizio Carola. Photo: © Alexis Doucet, CC BY-SA 3.0 <<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>>, via Wikimedia Commons

The design of the document was done by Maria Gabriela Quin, master student at Brandenburg University of Technology in Cottbus (BTU).

This translation was completed by Ms Aashlesha Maslekar, master's student at Brandenburg University of Technology in Cottbus (BTU), with the support of Dr. Vaishali Latkar, an expert member of the International Scientific Committee on Twentieth Century Heritage (ISC20C).

The task was part of a study project led by Prof. Dr. Leo Schmidt and Ph.D. candidate Katelyn Williams for students of the international master's programs World Heritage Studies and Heritage Conservation and Site Management. BTU attracts students from around the world, and with more than a dozen languages represented in this class alone, it was in a unique position to take on the task of making this document as widely accessible as possible. However, as with all translations of this nature, some issues arose with concepts and terms that lack direct translations in the target languages. The translators selected the terms they felt were most appropriate, but the document is open to comments and suggestions from the wider heritage community.

The logo features the word 'ICOMOS' written vertically in white on a dark green rectangular background. To the right of this, the letters 'SC' are stacked above '20C', all in a large, bold, dark green sans-serif font.

ICOMOS
SC
20C

To learn more about the work of the ISC20C or how to join as a member, visit
isc20c.icomos.org